

Portal internetowy jako przestrzeń publiczna i prywatna (na przykładzie genezanazwisk.pl)*

A Website as a Public and Private Space (on the Example of genezanazwisk.pl)

ALINA NARUSZEWICZ-DUCHLIŃSKA

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Polska

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6214-5454>

e-mail: alina.naruszewicz@uwm.edu.pl

Abstract. The article proposes that an internet website, in terms of linguistics, is perceived and described as a space. The subject of qualitative research presented in the article are posts written by the users of a vortal addressed to the website's administration. An analysis of the content of these posts has confirmed that the website is treated as a public space that, first and foremost, shares information, but also allows for interaction. In addition, the article provides an endogenous perspective on the subject matter, i.e. that of the creator of the website, for whom it constitutes a private space.

Keywords: website, topical website, space, information, interactions

Abstrakt. W artykule stawia się tezę, że portal internetowy jest postrzegany i językowo ukazany jako przestrzeń. Przedmiotem badań jakościowych, których efekty przedstawia artykuł, stały się posty użytkowników jednego z serwisów tematycznych, kierowane do administracji portalu. Na podstawie analizy ich zawartości potwierdzono, że portal jest traktowany jako przestrzeń publiczna, przede wszystkim udostępniająca informacje, ale i umożliwiająca interakcje. Poza tym w tekście ukazano ogląd wybranej problematyki z perspektywy endogennej – twórcy portalu, dla którego stanowi on przestrzeń prywatną.

Słowa kluczowe: portal internetowy, serwis tematyczny, przestrzeń, informacje, interakcje

* Publikację tomu sfinansowano ze środków Instytutu Językoznawstwa i Literaturoznawstwa UMCS. Wydawca: Wydawnictwo UMCS. Dane teleadresowe autora: Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, ul. K. Obitya 1, 10-725, Olsztyn, Polska; tel.: +48 89 524 63 22.

Gdy wpiszymy w Google hasło „internet jako przestrzeń”, wyszukiwarka automatycznie dodaje rozwinięcie „publiczna”¹. Przestrzeń publiczna² to miejsce wspólne³, dostępne dla każdego zainteresowanego, zwykle bez konieczności ponoszenia opłat, w przeciwieństwie do przestrzeni prywatnej, której właściciel decyduje, kto oprócz niego może być jej użytkownikiem. Jedną z form przestrzeni⁴ internetowej, publicznej i prywatnej jednocześnie, jest portal, czyli: „witryna mająca stanowić bramę do sieci WWW, zawierająca zwykle wyszukiwarkę, hiperodnośniki do innych witryn (posegregowane tematycznie); często także najnowsze wiadomości ze świata i inne usługi oferowane bezpłatnie”⁵.

Słowo *portal* ma proveniencję łacińską – pochodzi od rzeczownika *portale*, czyli ‘brama’ (Pakosz, Sobol, Szkiładź, Szkiładź i Zagrodzka, 1991, s. 684) i oznaczało kiedyś głównie „ozdobne architektoniczno-rzeźbiarskie obramienie otworu wejściowego kościoła, pałacu, kamienicy itp., potocznie także: wejście [...]” (ibidem). Obecnie jego znaczenie się różnicowało. *Wielki słownik języka polskiego* definiuje portal m.in. jako:

- 1) element dekoracyjny – „zdobne obramowanie drzwi, zwykle bogato rzeźbione, występujące w okazałych budowlach, zwłaszcza kościołach, zamkach, zabytkowych kamienicach”;
- 2) magiczne przejście – „miejsce, którym można przedostać się do innego wymiaru w przestrzeni i/lub w czasie”;

¹ Pojawiają się głosy, że m.in. ze względu na zagrożenie wiążące się z cyberprzestępczością oraz innymi negatywnymi zjawiskami (hejt i trolling), Internet powinien być oficjalnie uznany za przestrzeń publiczną: „Najrozsądniejszym rozwiązaniem w tej sytuacji byłoby uznanie zarówno przez ustawodawcę, jak i przez linię orzeczniczą, że Internet jako powszechnie dostępna przestrzeń wirtualna powinien być zawsze traktowany jako przestrzeń publiczna – w takim układzie możliwe byłoby sankcjonowanie osób działających w przestrzeni wirtualnej w sposób, w jaki jest to przewidziane w poszczególnych ustawach” (Leśniewska, 2023, s. 22).

² O postrzeganiu przestrzeni prywatnej i publicznej z interdyscyplinarnego punktu widzenia zob. Drozdowski, Krajewski, 2007.

³ Warto zauważyć, że „Internet stanowiący przestrzeń społeczną może być rozpatrywany w kategoriach dobra wspólnego [...]. Wielu użytkowników, tak jak technoelity, czy też twórcy wolnego oprogramowania, działa na jego rzecz. [...] tak jak w życiu codziennym, również w internecie dochodzi do sytuacji, gdy pojawiają się osoby, które chcą korzystać z dobra wspólnego, nie wnosząc nic w zamian lub też wręcz użytkują je w niewłaściwy sposób, prowadząc do zakłóceń w sprawnym funkcjonowaniu sieci” (Olcoń-Kubicka, 2010, s. 135). Analogiczne zjawiska występują w rzeczywistej przestrzeni wspólnej – niektórzy użytkownicy dbają o zachowanie jej w dobrym stanie, inni wręcz przeciwnie. Takie same postawy występują w odniesieniu do internetowych wspólnych przestrzeni komunikacyjnych.

⁴ Przestrzeń postrzegam jako „określony obszar postrzegany całościowo, wraz ze znajdującymi się w nim obiektami” (Żmigrodzki, 2023).

⁵ <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/3960711/portal-internetowy.html> (dostęp: 25.09.2023).

3) w Internecie – „serwis dostępny w Internecie, zawierający odesłania do stron zawierających różnorodne treści, a ponadto oferujący usługi takie jak konta pocztowe, czaty, forum dyskusyjne, wyszukiwarka informacji” (Żmigrodzki, 2023).

Odnosząc się do etymologii słowa *portal* i jego pierwotnego znaczenia, można stwierdzić, że portal jest elementem architektury sieci, który, sam pozostając przestrzenią⁶, inne przestrzenie łączy. Ułatwia przemieszczanie się pomiędzy nimi albo – jeśli zostanie zamknięty – odcina drogę.

Portal funkcjonuje jako miejsce⁷ i tak jest traktowany przez internautów. Ma cechy przestrzeni publicznej (z punktu widzenia użytkowników, którzy z portalu korzystają), ale też i prywatnej (z punktu widzenia właściciela, który portal tworzy i udostępnia). Celem tekstu jest omówienie tych kwestii na podstawie jakościowej analizy zawartości postów⁸ użytkowników jednego z portali oraz wniosków płynących z własnych doświadczeń w korzystaniu z portali i wieloletnim tworzeniu jednego z nich. Wybraną problematykę przedstawiam więc z dwóch perspektyw – osoby analizującej (medio)lingwistycznie komunikaty internautów, a także użytkowniczkich różnych portali i twórczyni jednego z nich. Od 2012 roku prowadzę wolontaryjnie serwis⁹ internetowy poświęcony genezie nazwisk¹⁰. Można go określić jako portal tematyczny lub, synonimicznie, jako wortal, czyli „portal internetowy zawierający informacje i materiały tylko z jednej dziedziny” (Żmigrodzki, 2023). W omawianym przypadku jest to onomastyka, głównie antroponimia, choć hasła zawierają też odnośniki do nazw miejscowych.

⁶ Internet m.in. tym różni się od pozostałych mediów, że „współtworzy inne, nowe wymiary rzeczywistości, redefiniując ludzki sposób myślenia o przestrzeni i o tym, co ludzie uważają za prawdziwe i realne. W społeczeństwie silne jest przekonanie, że cyberprzestrzeń, jak żadne inne medium kompresuje czas i przestrzeń” (Kuzior, Janczyk, 2016, s. 255). Przestrzeń postrzegam jako „określony obszar postrzegany całościowo, wraz ze znajdującymi się w nim obiektami” (Żmigrodzki, 2023).

⁷ Aby portal mógł zostać zamieszczony w sieci, musi posiadać unikalny adres internetowy: „takie miejsce jest pewną częścią przestrzeni, efektem jej zawłaszczenia przez człowieka. [...] adresy internetowe wskazują właśnie na takie wykrojone i nazwane przez człowieka – firmę, instytucję itd. – konkretne cybermiejsce w cyberprzestrzeni” (Nowakowska-Kutra, 2010, s. 40).

⁸ Posty zostały przeze mnie zebrane w jeden plik, który przeanalizowałam, szukając bezpośrednich i pośrednich odniesień do portalu jako przestrzeni. Komunikaty tekstowe, w których pojawiły się sformułowania wskazujące na takie postrzeganie portalu, stały się podstawą materiałową rozważań i źródłem egemplifikacji.

⁹ W artykule traktuję określenia *portal* i *serwis tematyczny/WWW* jako synonimy, posługując się nimi wymiennie.

¹⁰ Serwis jest dostępny pod adresem: <http://genezanazwisk.pl/>.

Źródło badanego materiału stanowią kierowane do mnie (jako autorki i właścicielki strony) listy elektroniczne, zawierające przeważnie prośby¹¹ o przedstawienie etymologii danego nazwiska. Odpowiadam na nie mailowo oraz (po usunięciu danych osobowych i innych prywatnych elementów postu) zamieszczam odpowiedzi w portalu, gdzie są publicznie dostępne jako kolejne składowe sukcesywnie rozbudowywanej bazy etymologii i motywacji nazwisk. Łącznie ekscerpcji poddałam 2023 posty, które otrzymałam od początku sierpnia 2012 roku do początku września 2023 roku.

W analizowanym materiale na postrzeganie portalu jako przestrzeni wskazują m.in. sformułowania używane w odniesieniu do **pobytu** na stronie WWW, nie tylko korzystania z niej jak z rzeczy, odpowiednika książki na dany temat itd., np. „Zwracam się do Pani z pytaniem o genezę nazwiska X. Od pewnego czasu jestem bywalcem¹² stron genealogicznych...”, „Z dużym zainteresowaniem zwiedzałem dziś Pani stronę”, „Noszę nietypowe nazwisko X, o ile wiem w Polsce to nazwisko nosi/nosiła tylko moja rodzina [...]. Nie znalazłam go także w żadnej wyszukiwarce genealogicznej, w google, ani w żadnym innym miejscu”. Odnotowano także nawiązania do wędrówek internetowych – intencjonalnych, skoncentrowanych na osiągnięciu konkretnego celu (w omawianych przypadkach poznaniu genezy wybranego nazwiska), np. „[...] dzięki przeszukiwaniu czeluści Internetu bardzo szybko trafiłem na tę stronę”, „Szukam w wielu miejscach i nigdzie nie mogę trafić na cokolwiek więcej niż pochodzenie od wyrazu...” lub losowych wyborów, np. „trafiłam na Pani stronę całkowitym przypadkiem, szukając korzeni, które niestety w mojej rodzinie gdzieś przepadły...”, „Przypadkiem znalazłem się na tej stronie i zaciekawiony korzystam z okazji, by poprosić o garść informacji na temat pochodzenia mojego nazwiska”.

Portal jest traktowany jako rodzaj ogólnodostępnej publicznej przestrzeni, ale ma ona trudne zadanie, tzn. powinna spełniać rozliczne i różnorodne wobec niej wymagania. Być uniwersalna i indywidualna – interesować wszystkich i być społecznie użyteczna, oferując przy tym ściśle spersonalizowane, przydatne treści, aby nie rozczarować bywalców i przypadkowych użytkowników.

Przede wszystkim portal jest **przestrzenią informacji**¹³. Wynika to *ex definitione* z podstawowej jego funkcji, którą stanowi udostępnianie i upowszechnianie

¹¹ Internetowe prośby odbiegają pod wieloma względami od konwencji gatunkowych i pragmatycznych przyjętych w bezpośrednich interakcjach, więcej na ten temat zob. Naruszewicz-Duchlińska, 2014.

¹² Cytaty przytaczam z zachowaniem oryginalnej pisowni i interpunkcji, podkreślenia pochodzą ode mnie.

¹³ Udostępnianie i wymiana danych to konstytutywne cechy Internetu – „niewątpliwie w grupie nowych dóbr wspólnych kluczową rolę odgrywają dobra informacyjne występujące w przestrzeni internetu (tzw. *information commons*)” (Hofmkl, 2009, s. 6).

wiadomości z określonego zakresu, a także, ewentualnie, możliwość przekazania/wymiany opinii o nich¹⁴. Portal stanowi odpowiednik punktu informacyjnego lub specjalistycznej biblioteki, z których nieodpłatnie mogą skorzystać osoby zainteresowane danym zagadnieniem. Korzystając z internetu, oczekują one, że – podobnie jak w punkcie informacyjnym czy bibliotece *offline* – uzyskają poszukiwane wiadomości przy pomocy profesjonalnej obsługi.

Jest to jeden z czynników sprawiających, że wobec portali stosuje się niekiedy model oceny typowy dla „recenzowania” usług komercyjnych. Internauta przyzwyczajony jako użytkownik serwisów zakupowych do tego, że jego opinia jest pożądana, odgrywa rolę konsumenta. Dzieli się pozytywnymi wrażeniami, np.

Zacznę może od tego, że pomysł na stronę bardzo ciekawy. Już dobrych kilka lat temu szukałem w internecie informacji na temat genezy mojego nazwiska, jak i możliwych wzmianek na jego temat, ale niestety miejsce w sieci gdzie można było uzyskać takie informacje było na tamte czasy jak na lekarstwo. Zresztą teraz jest podobnie, więc tym bardziej chylę czoła przed Pani inicjatywą związaną z założeniem tego portalu,

ale też werbalizuje życzenia i okazuje niezadowolenie, jeśli nie zostaną one (najlepiej szybko i zgodnie z osobistymi preferencjami) zrealizowane. Krytyka jest wyrażana wprost albo pośrednio, mniej lub bardziej kategorycznie, np. „Ze zdziwieniem oraz smutkiem przyjąłam informację, iż wyszukiwarka na Pani stronie nie odnalazła żadnego z moich nazwisk :-()”, „Niestety w serwisie nie znalazłem nic wartościowego na temat nazwiska X...”, „Z wielką nadzieją znalazłem Pani stronę, jednak okazało się, że nadal nie mogę znaleźć odpowiedzi na pochodzenie (sic!) nazwiska [...]. Domyślałam się, że gdyby miała Pani wiedzę to odpowiednie informacje byłyby na stronie”.

Użytkownicy nie ograniczają się do samego przekazania opinii, ale też próbują wpływać na przekształcanie przestrzeni, jaką stanowi portal, sugerując jej modyfikacje¹⁵ – rozbudowę albo redukcję poszczególnych elementów (*Proszę dodać...*, *Proszę usunąć...*). Czynią to w różnej formie. W analizowanym materiale przeważają bezpośrednie prośby, np. „Witam, szukam informacji na temat mojego nazwiska. Niestety w Waszej bazie go nie ma, może warto dodać??”, „[...] nie ma mojego nazwiska a jestem bardzo ciekaw jego genezy. Będę wdzięczny za wszelkie

¹⁴ Sieć „daje wiele możliwości wymiany myśli i dyskusji, a nie tylko informowania publiczności. Taka dyskusja może być prowadzona przez wszystkich, jedynym warunkiem jest posiadanie podłączenia do internetu” (Ochman, 2015, s. 164).

¹⁵ Przekazywanie przez użytkowników portalu informacji na temat jego recepcji i ewentualnych zmian można potraktować jako rodzaj sprzężenia zwrotnego, typowego dla internetowej komunikacji asynchronicznej, które „może nastąpić w postaci ewentualnego odzewu osoby pozyskującej informację” (Aptacy, 2001, s. 30).

informacje”. Liczne są posty na temat zawartości serwisu, implicytnie wskazujące na konieczność jego poszerzenia, np.: „Witam, na stronie nie ma mowy o nazwisku X. To tylko taka informacja. Pozdrawiam”, „Ciekawa strona szkoda że nie ma nazwiska X”, „Taka fajna stronka a mojego nazwiska nie ma :/”, „witam, nie ma tu mojego nazwiska, pozdrawiam X” lub jeszcze krócej: „nie ma nazwiska X”. W analizowanym materiale wystąpiły też pytania wyrażające zdziwienie: „Jak to możliwe, że nie ma nazwiska X?”, a nawet lekkie oburzenie „Przepraszam bardzo a dlaczego na temat X nic tu niema I czy ktos cokolwiek wie na temat i pochodzenie tego nazwiska?”.

Przywołane przykłady wskazują również na funkcjonowanie i postrzeganie portalu jako **przestrzeni interakcji**. Jego zawartość bywa traktowana jako punkt otwarcia asynchronicznego minidialogu, który zwykle sprowadza się do dwóch komunikatów: post odbiorcy (= prośba/quasi-prośba) → odpowiedź twórcy serwisu (= udzielenie poszukiwanych informacji), niekiedy¹⁶ uzupełniany jest jeszcze o podziękowanie za otrzymaną wiadomość. Dla użytkownika ważne bywa również to, czego w portalu nie ma. Jak wspominałam wcześniej, większość analizowanych listów elektronicznych stanowią prośby lub quasi-prośby o uzupełnienie bazy nazwisk. Przy tym występuje korelacja pomiędzy długością postu a okazywaną przez jego nadawcę uprzejmością. Rozbudowane wiadomości zwykle są wzbogacone o formuły grzecznościowe, co pozwala domniemywać, że zostały przemyślane przed wysłaniem. Nadawca zadbał o to, by zwiększyć siłę perswazji, wpływając na pozytywne nastawienie odbiorcy, m.in. poprzez komplementy pod adresem strony, np.

Witam,

na stronę trafiłam przez przypadek, ale strasznie mi się spodobała jej tematyka. Ostatnimi czasy sukcesywnie, ale pomału, odnajduje informacje o swoich przodkach. Nigdy się nie zastanawiałam co oznacza, skąd się wzięło nazwisko moje, czy moich przodków, a jest to bardzo interesujące! Z tego co widzę na stronie nie znajdują się opisy nazwisk występujących w mojej rodzinie. Prosiłaby o zinterpretowanie nazwiska – X.

Pozdrawiam serdecznie.

Y.

Ton listów bywa różny – od uniżoności, przez neutralne sformułowania, do imperatywnie nacechowanych ekspresywizmów. Najkrótsze posty składają się z samego nazwiska, bez jakiegokolwiek ramy grzecznościowej wypowiedzi.

¹⁶ Nie przeliczałam dokładnie otrzymywanych podziękowań, ale oceniam ich liczbę na nie więcej niż 5 na 100 wysyłanych wiadomości z analizą danego nazwiska.

Pomimo że portal stanowi przestrzeń interakcji, nie zawsze są w nim przestrzegane zasady *savoir-vivre* i jego internetowej odmiany, netykiety. Głównym celem użytkowników jest pozyskanie informacji, nie okazanie szacunku autorowi treści udostępnianych w portalu. Interakcja jest wprawdzie niezbędnym narzędziem służącym otrzymaniu poszukiwanych przez daną osobę wiadomości, ale nie stanowi celu, tylko środek do niego prowadzący i w dążeniu do oszczędności wysiłku komunikacyjnego bywa ograniczana do minimum. „Interesant” nie musi dbać o swój wizerunek, ponieważ zwykle nie zamierza wchodzić w dłuższe relacje z obsługą serwisu WWW, w których to budowana za pomocą jakości wypowiedzi reputacja danej osoby byłaby istotną wartością, wpływającą na przyszłe kontakty. W tym sensie portal jest też przestrzenią przejściową – pomiędzy kolejnymi interakcjami danego internauty i kolejnymi miejscami, w których są one przeprowadzane.

Traktowanie portalu internetowego jako publicznej przestrzeni udostępniania informacji i prowadzenia interakcji jest zasadne, gdyż są to jedne z głównych przyczyn jego istnienia. Innym powodem tworzenia portalu jest dążenie do czerpania z niego dochodów, dzięki opłatom za dostęp i/lub reklamom kontekstowym. To racjonalne, ponieważ utrzymywanie i regularna rozbudowa nawet małego serwisu WWW są bardzo czasochłonne i kosztowne. To też łączy portale internetowe z przestrzeniami publicznymi *offline* – aby mogły dobrze funkcjonować, ich autorzy muszą o nie dbać, poświęcać im czas i fundusze.

Kończąc rozważania, chciałam stwierdzić, że portal stanowi dla swego twórcy **przestrzeń prywatną**¹⁷. Daleka jestem od tego, aby, parafrazując Ludwika XIV, stwierdzić „portal to ja”, ale uważam go za jedną z form mojej przestrzeni osobistej. Jako twórczyni i właścicielka strony mam prawo i możliwość decydowania o tym, komu ją udostępniam, a osoby niemile widziane mogę wykluczyć z grona aktywnych użytkowników. Dbam o jego rozwój i trwanie oraz staram się chronić przed zagrożeniami, np. atakiem hakerskim. Dążę do tego, aby było to miejsce jak najbardziej użyteczne i przyjazne. Postrzeganie portalu jako przestrzeni prywatnej nie zmienia bowiem faktu, że jego głównym zadaniem jest funkcjonowanie jako przestrzeni publicznej – płaszczyzny udostępniania informacji i miejsca interakcji.

¹⁷ Marian Golka wskazuje, że jedną z cech społeczeństwa informacyjnego jest „zamazanie granicy między sferą prywatną a publiczną m.in. poprzez funkcjonowanie w cyberprzestrzeni, czyli sferze, której nie da się scharakteryzować poprzez parametry dotyczące tego, co publiczne, czy tego, co prywatne” (Golka, 2005, s. 260). Wydaje mi się, że jednak w odniesieniu do omawianej w artykule problematyki odróżnienie tego, co publiczne i prywatne, jest zasadne, choć obie kategorie w językowej komunikacji internetowej często się przenikają.

BIBLIOGRAFIA/REFERENCES

- Aptacy, Piotr. (2001). Kulturowe przestrzenie internetu. *Opcje*, 3/4, s. 29–32.
- Drozdowski, Rafał, Majewski, Marek. (red.). (2007). *Prywatnie o publicznym/Publicznie o prywatnym*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Golka, Marian. (2005). Czym jest społeczeństwo informacyjne?, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 4, s. 254–265.
- Hofmokl, Justyna. (2009). *Internet jako nowe dobro wspólne*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Kuzior, Aleksandra, Janczyk, Janusz. (2016). Cyberprzestrzeń – poszerzona przestrzeń społeczna – wybrane obszary ewaluacji. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Seria: Organizacja i zarządzanie*, 87, s. 253–262.
- Leśniewska, Anna. (2023). Internet jako przestrzeń publiczna. Zagadnienia prawne i etyczne, *Prawo Mediów Elektronicznych*, 2, s. 22–27.
- Naruszewicz-Duchlińska, Alina. (2014). Wybrane aspekty językowe prośby w Internecie. *Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza*, 21(41), 1, s. 119–135. DOI: <https://doi.org/10.14746/pspsj.2014.21.1.8>.
- Nowakowska-Kutra, Aleksandra. (2010). Internet w języku jako źródło nadawania znaczeń codzienności. W: Janusz Mucha (red.), *Nie tylko Internet: nowe media, przyroda i „technologie społeczne” a praktyki kulturowe* (s. 36–46). Kraków: Zakład Wydawniczy „Nomos”.
- Ochman, Andrzej. (2015). Medialna sfera publiczna według Jürgena Habermasa. *Studia Paradyskie*, 25, s. 147–168.
- Olcoń-Kubicka, Marta. (2010). Kulturowe wymiary internetu. W: Kazimierz Korab (red.), *Wirtual. Czy nowy wspaniały świat?* (s. 128–140). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Pakosz, Barbara, Sobol, Elżbieta, Szkiładź, Celina, Szkiładź, Hipolit, Zagrodzka, Maria (red.). (1991). *Słownik wyrazów obcych PWN*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Żmigrodzki, Piotr. (red.). (2023). *Wielki słownik języka polskiego*. Pobrano z: <https://wsjp.pl/> (dostęp: 29.09.2023).

Data zgłoszenia artykułu: 05.10.2023

Data zakwalifikowania do druku: 08.11.2023